

Mielas Algi,
Manau, kad mudu esame pažįstami nuo to laiko, kai Jūs porą kartų buvojote pas mus. Jūsų problemos nejutau, bet, prisipažinsiu, man buvo įdomi pati ta trumpa pažintis su Jumis. Jei dabar, paskaitęs laišką, bandau tą pirmą įspūdį iš susitikimo analizuoti, sakyčiau: Jūsų veide ir laikysenoje buvo ieškančiojo bruožai, susimąstymas, gal savotiškas – tokiais atvejais – vienišumas. Atleiskit, kad apie tai kalbu. Susitikimas su kitais neįstringa taip įspūdingai.

Ačiū už mielą, atvirą, paprastą laišką su šia intymia problema. Pirmiausia leiskit bandyt apspręsti Jūsų reikalą, kaip Jūs jį išdėstot iš bendrosios pusės. Jūs statot sau klausimą, ar Jūs kada nors turėjote tikrą ir nuoširdų tikėjimą, ar tai, ką Jūs manote, dar tikite (Dievą), leidžia Jums iš viso laikyti tikinčiu ir kataliku? Neturiu jokios abejonės, kad Jūs esate tikintysis ir katalikas. Čia ne tikėjimo fakto klausimas, bet, sakyčiau, laipsnio ir pilnatvės. Būti netikinčiu, manding, iš viso vargiai yra galima. Mes būtinai tikime – ne viena, tai kita, kartais turime tikėjimo pakaitų, bet pats tikėjimo faktas yra taip tikras mūsų žmogiškai prigimčiai, jog dėl to nereiktų sau net klausimo statyti. Klausimas tik, kaip pasiekti pilnatvės, kaip asmeniškai savo tikėjimą pagrįsti protu ir suderinti su savo gyvenimu. Jau pats faktas, kad išgyvenote nerimą dėl tikėjimo nepilnumo ir nūn norėtumėte rasti būdų tai pilnatvei laimėti, rodo Jūsų žmogiškoje būtyje stiprias tikėjimo šaknis. Joms reikia kamieno, šakų, lapų ir žiedų. Tai Jūs jaučiate, suprantu, jaučiate stipriai. Šitai jau būtų vadintina tikra ieškojimo malonė – dovana, kurią Jūs turite. Nūn klausimas – kaip? Sakyčiau, ir čia Jūs statote sau klausimą, artimą visam tam keliui, kurio tokiais atvejais reikia.

Jūsų klausimas, ar man eiti į bažnyčią? Jūsų motyvai du: a) nejaučiu jokio pagerėjimo, jei nueinu; b) ar neapgaudinėju Bažnyčios, jei negaliu nuoširdžiai ir tikrai įtikėti.

Atsakyčiau: nežiūrint šių nuotaikų ir savijautos, geriau eiti. Bažnyčios Jūs tikrai neapgaudinėjat. Tebesat Jūs sūnus, gal jai brangesnis šiuo atveju už kitus, imant Bažnyčią ne atskirų jos reprezentantų prasme, bet tos dvasinės bendruomenės, kuriai Jūs priklausote krikšto faktu. Niekas Jūsų neatpalaidavo nuo to ryšio su ja; krikšto faktas neišdildomas. Bet Jūs šiame stovyje nedarykite sau vidinės prievartos – būtinai eikite, jei kada Jums tikrai būtų sunku. Bet lygiai nestatykite sau psichologinio barjero, kad Jums, sakysim, nederėtų eiti arba kad šioje padėtyje Jūs būtumėte lyg sau ir Bažnyčiai nenuoširdus. Man prisimena skaitytas Paulio Claudelio grįžimo į tikėjimą faktas. Kai jis persivėrė ta kryptimi, kaip tik dažnokai užeidavo į bažnyčią, nors dar ilgokai užtruko, kol jis galėjo eiti išpažinties ir komunijos. Jis pats sakosi: jautėsi kaip svetimas, įsimaišęs tarp nuoširdžių paprastų ti-

„Norėčiau įtikėti, kad būčiau laimingesnis“

Kun. Stasio Ylos patarimai, kaip atrasti tikėjimą

Žinoma, kad gyvas tikėjimas yra gyvenimas, apimantis visą asmens pasaulį. Kaip ir gyvenime, tikėjimą apninka abejonės bei nusivylimai. Priklausomai nuo žmogaus amžiaus tarpinių jis dažnai atsидuria kryžkelėje, tampa net tikinčiojo netikėjimu, reikalauja naujo įvertinimo ir pagrindimo. Advento susimąstymui siūlome šiek tiek sutrumpintą neskelbtą kun. Stasio Ylos (1908–1983) laišką, rašytą 1957 m. sausio 26 d. mediciną JAV studijavusiam Algiiui M. Jis rašė kunigui taip: „Jeigu negaliu nuoširdžiai ir tikrai įtikėti, tai jeigu aš eisiu į bažnyčią, išpažinties, tai aš ne tik save, bet ir Bažnyčią apgaudinėsiu. Jaučiu, kad norėčiau įtikėti, kad aš būčiau daug laimingesnis. Norėčiau todėl, kad Jūs patartumėt, kaip atrasti kelią į tikrą ir nuoširdų tikėjimą, kurio aš niekad neturėjau. Aš kreipiuosi į Jus, kadangi manau, kad tik Jūs vienas man galėtumėt padėti. Aš net pilnai negaliu įtikėti, kad Kristus – Dievo Sūnus. Ar yra man vilties įtikėti ir koku keliu man bandyti sukti?“

Juozas Valiušaitis. Teresėlė Panevėžio katedroje

kinčiųjų. Jis net pataikydavo penktadieniais, kai leidžia-mos bučiuoti kryžiaus relikvijos, įsimaišydavo į darbininkų tarpą ir jausdavęsis laimingas prilietęs lūpas prie to medžio, per kurį ir jis buvo atpirktas.

Šiuo klausimu Jūs iškeliate vieną reikšmingą momentą. Retas lietuvis panašiais atvejais statosi sau praktinį kelią – palaipsniui, vykdamas kurias religines praktikas, atgaivinti tą religinę būseną, kurios norima. Dažniausiai žmonės galvoja, kad jiems pirmiausia reikia teorinio išaiškinimo. Visa eilė grįžusiųjų patvirtina priešingai. Teorinis momentas antrojoje eilėje: jis pagilina, įneša aiškumo, padeda surišti dalykus. Aišku, to reikia beveik paraleliai. Bet ypač reikia nevengti, kiek tai galima, bandyti melstis.

Jūsų atveju, kai Jums nėra problemos tikėti Dievą, melsti Jį būtų Jums ir psichologiškai labai nesunku. Tik vienas dalykas Jums iškils – vėl kaip. Sakyčiau, savais žo-

džiais: aš Tavęs ieškau, mano Dieve. Ieškau asmeniškai, gyvo ryšio su Tavimi. Esu vienas tų, kuris Tavęs ilgisi, kuriam malonu giliausioj širdies gelmėj Tave pagarbinti, Tau dėkoti ir už daug ką Tavęs atsiprašyti. Padėk, jei esu vertas to prašyti. Tu esi Šviesa, Tu – amžinasis Gėris, Tu – didžioji visatos Mintis (F. Schillerio žodžiai). Apie Tave visi skriejame: vieni iš arčiau, kiti iš tolo. Priartink mane prie savęs.

Galėtumėte nusistatyti kasdien, kas vakaras kalbėt „Tėve mūsų“. Nuostabaus pa-

prastumo ir gelmių malda! Jei Jums patiktų kartais pasinaudoti maldaknyge, įdedu (išsiunčiu) Jums vieną.

Centrinis dalykas Jūsų tikėjimo problemoje būtų susiradimas Kristaus – gyvo, gyvastingo. Kiekvieno grįžimo problema yra atsigręžimas į Kristų. Jo pažinimas, jo asmens atsiskleidimas mūsų sąmonėje ir dvasioje būtų lyg raktinis kelias į visa kita. Jeigu Jūs bandytumėte skaityti – tik po nedaug, kas vakaras po vieną kitą puslapelį, labai ramiai, nesistengiant spręsti čia pat kylančių problemų: tik tam, kad priartėtumėte prie to šaltinio, iš kurio per ilgesnį laiką – viską ramiai perskaičius – turėtų išryškėti gyvesnis ir pats Kristus pavidalas.

Pradėkit minėti praktiniu keliu, nevengdamas kai ką iš Jums žinomų religinių veiksmų atlikti. Po truputį ir skaitykit. Sakyčiau, neskubėkit. Šis vidinis vyksmas (procesas) reikalauja kiek laiko. Dėkokit Dievui ir džiaukitės tuo, kad Jumyse atgijo gyvas interesas šiam dalykui. Tai yra svarbiausia. Faktiškai Jumyse ta prasme yra įvykęs persisvėrimas, savotiškas vidinis perversmas. Dabar reikia jį pasotinti – pamažu, metodiškai, ramiai, kartais apvaldant didelį norą greit pasiekti rezultatą, nes iš to kyla kita kraštutinė nuotaika – pulti lyg į neviltį: nieko iš to nebus! Nelaukit vadinamų „greitų pagerėjimų“. Bet jei melsitės, bandykit būti paprastas, nuolankus, žmogiškai kalbant, atviras Tam, kurio tikėjimą – patį pagrindinį – išnešiojote. Šviesa gali ateiti staiga, kaip ji atėjo Pascaliui ar Claudeliui. Tik pamažu reikia eiti ir telkti ta kryptimi savo dvasines galias.

Šios pastangos, nelengvos, lyg netikrumu paženklintas nebenumaldomas „turiu“. Pagaliau nuskaidrėjimas, didelis džiaugsmas, visų vidinių galių išbudimas, lyg savotiškas išbudimas naujam, nepalyginti prasmingesniai gyvenimui.

Tas buvęs žingsnis atgal, tas išsijungimas buvęs iš gyvo tikėjimo, Jūsų atmintyje kada nors liks kaip savotiškai laimingas ta prasme, kad jis bus padėjęs pačiam asmeniškai, sakytum, kruvinom asmeniškam pastangom atrasti tikėjimą, daug gilesnį negu kiti nūn turi tik iš tradicijos ir dėl to yra laimingi, bet ne taip, kaip panašiu – atradimo atveju.

Stasys Yla

Parengė Gediminas Mikalaitis

Kitame numeryje:

- R. Kraujelis. Valstybinės archyvų sistemos raida
- Stasio Stacevičiaus eilėraščiai
- G. Mikalaitis. Stasys Šalkauskis – tautos filosofas

Redaguoja Renata Šerelytė rainbow.vilnius@gmail.com
Maketuoja Jonas Kuprys

Šio šeštadienio Kultūros turinys

- 1–as psl. „Norėčiau įtikėti, kad būčiau laimingesnis“
- 2–as psl. A. Idzelis. Žvilgsnis į archyvų darbą
- 3–as psl. Eglė Perednytė. Eilėraščiai
- 4–as psl. P. Dumšienė. Baltais lino keliais
- 5–as psl. Stasys Goštautas. Užrašai iš Clevelando
- 6–as psl. V. Aleknienė. Visas gyvenimas buvo kupinas veiklos
- 7–as psl. Ištikimieji. V. Kluoniaus Golgotos kelias (III)

Žvilgsnis į archyvų darbą

Pranešimas, skaitytas JAB LB ir LTSC archyvų konferencijoje š. m. rugsėjo 3 d.

AUGUSTINAS IDZELIS

Žymus rusų rašytojas Fiodoras Dostojevskis rašė, kad žmogaus širdyje vyksta kova tarp Dievo ir velnio, tarp gėrio ir blogio. Šią kovą Dostojevskis aptarė romane „Broliai Karamazovai“, ypač skyriuje „Didysis inkvizitorius“.

Savotiška kova, žinoma, visai kitoje plotmėje, vyksta lietuviškoje visuomenėje. Kova tarp lietuviškų vertybių, idealų ir realybės. Realybė – tai pinigai ir laikas. Laikas bėga, keičiasi kartos. Ne išimtis ir Lituanistikos tyrimo ir studijų centras (LTSC). Daug LTSC steigėjų jau yra mus apleidę: dr. Adolfas Damušis, istorikas Jonas Dainauskas, Pasaulio lietuvių archyvo direktorius Česlovas Grincevičius, kunigas Vaclovas Gutauskas, SJ, Bronius Kviklys ir kiti.

Dr. Augustinas Idzelis su dr. Giedriumi Subačiumi Archyvų konferencijos metu Čikagoje.

Jono Kuprio nuotr.

Kiekviena karta turi savo istoriją, savo tikslus, savo rūpesčius ir savo požiūrį į gyvenimą. Vienoje pusėje realybė, kitoje – lietuviškos vertybės, kurios, anot dr. Juozo Girniaus, yra „ta dvasinė erdvė, kurią anksčiau pavadiname istorija“. Girniaus žodžiai paimti iš jo knygos „Tauta ir tautinė ištikimybė“, pasirodžiusios prieš penkiasdešimt metų. Visa citata skamba taip: „palikdami Lietuvos kraštą, dar nepalikome pačios Lietuvos... Dvasinė prasme Lietuva yra lygiai visur, kur mes esame – tiek jos krašte, tiek pat Rusijos plotuose, tiek pat visuose pasaulio kampuose, kur atsiduriame. Visus lygiai telkia ta pati dvasinė erdvė, kurią anksčiau pavadiname istorija (141).“

Ši dr. Girniaus mintis ir sudaro savotišką filosofinį pagrindą mūsų veiklai LTSC. Dvasinė erdvė yra amžina – ji nemiršta. Ji išsaugota laiškuose, dienoraščiuose, raštuose, knygose, laikraščiuose, muzikos ir dailės kūriniuose. Ši dvasinė erdvė sukaupta mūsų archyve, knygų, spaudos ir kitų vertybių fonduose. Skaitant seną raštą ar knygą, protėviai kalba mums. Tai mūsų tautiškumo esmė, nepaisant to, ar mes gyvename Vilniuje, ar Čikagoje.

LTSC uždavinys yra išsaugoti objektyvųjį dvasinės erdvės turtą ir sudaryti sąlygas, kad naujos kartos turėtų progą dvasinėje ir intelektualinėje plotmėje bendrauti su savo protėviais, su tautos dalimi, kuri dirbo ir mirė toli nuo Lietuvos žemės. Ryšys su praeitimi yra egzistencinė sąlyga išlikti lietuviams. Nesame Lietuvos netekę tol, kol patys nenutraukiame ryšių su savo tautos istorija.

LTSC buvo įsteigtas prieš 29 metus. Dabar jį sudaro 13 padalinių, iš kurių pats svarbiausias yra Pasaulio lietuvių archyvas (PLA). Archyve saugoma daugiau kaip 100 000 knygų, daugiau kaip 2300 pavadinimų periodikos vienetų, įvairiausios spausdintos medžiagos ir rankraščių. Juose užfiksuota lietuviškos išeivijos veikla per paskutiniuo-

sius šimtą metų. Nuo 1994 metų archyvo direktorės pareigas eina Skirmantė Miglinienė.

2008 m. LTSC sukako 25 metai. Tuometinis LTSC valdybos pirmininkas prof. dr. Jonas Račkauskas taip rašė sukaktuviniame leidinyje: „Lituanistikos tyrimo ir studijų centro 25 metų kelias rodo, kad lietuviai, išikūrę Jungtinėse Amerikos Valstijose, nesivaiko vien materialinių gėrybių, jiems svarbi ir tautos kultūra, jos istorinis paveldas. Archyvai – mūsų tautos istorija. Mokslo ir kultūros vertybėms būtina sudaryti sąlygas išlikti amžiams, kad jomis galėtų pasinaudoti ne tik šių laikų žmonės, bet ir būsimosios kartos. Svarbiausias LTSC uždavinys – rinkti lietuvių kultūros, literatūros ir istorijos medžiagą, kad žmonės galėtų ja lengvai naudotis tyrinėjimui ir lavinimuisi.“

2009 m. lapkričio 9 d. perėmiau LTSC valdybos pirmininko pareigas iš dr. Jono Račkausko. Dirbu centre dvejus metus, nors atrodo, kad čia esu jau 10

metų... Iš pradžių tik apskritai žinojau, kad LTSC turi sunkumų. Pirmą problemą – tai vietos stoka. Patalpos, kuriomis mes naudojames, prigrūstos ir per ankštos. LTSC turtai ir fondai yra išsklaidyti dviejuose pastatuose – Jėzuitų vienuolyne ir Jaunimo centre. Jėzuitų vienuolyne yra Muzikologijos archyvas, fotoarchyvas ir periodikos saugyklos. Pačiame Jaunimo centre yra PLA, Medicinos muziejus, audio–video priemonių, meno ir naujų knygų saugyklos, Laisvės kovų muziejus, Pedagoginis lituanistikos institutas su biblioteka, istoriko J. Dainausko archyvas ir biblioteka bei LTSC raštinė ir darbo kambarys. Išskyrus PLA, mūsų fondai yra mažuose kambariuose, kurie išsibarstę po Jėzuitų vienuolyną ir Jaunimo centrą. Tie kambariai nėra pritaikyti archyvams. Net PLA patalpos yra perpildytos ir ankštos. Tačiau, atsižvelgiant į esamą padėtį ir realybę, reikia pasakyti, kad LTSC pasiekimai neblogi.

Reikia atkreipti dėmesį į faktą, kad Čikagos lituanistinei mokyklai, turinčiai bene 450 moksleivių ir 50 ar daugiau mokytojų, bent dabartiniu laiku taip pat trūksta kambarių. Patalpų stokos problemos nepalengvina ir faktas, kad mes vis gauname naujų knygų siuntų. Senoji išeivių karta miršta, ir jų vaikai ar anūkai siunčia knygų dėžes į LTSC. Tas knygas reikia peržiūrėti ir nutarti, ar dėti jas į fondus. Šį svarbų darbą atlieka Enata Skrupskelytė – profesionali bibliotekininkė, kuri aukoja savo laiką ir darbą lietuviškai knygai. Be Enatos katalogavimo darbas Centre sustotų.

Daug atsiųstų knygų LTSC jau turi. Prieš metus 160 dėžių buvo išsiųsta į Lietuvą. Leonardas Gogelis visas knygas supakavo. Siuntimo paslaugos Centrai kainavo daugiau kaip 1300 dolerių. Šių metų lapkričio 12 d. LTSC Jaunimo centro didžiojoje salėje organizuoja knygų mugę, kur pigiai bus parduodami mūsų turimi dublikatai. Centras turi

daugiau kaip 20 pilnų komplektų (37 T.) „Lietuvių enciklopedijos“, išleistos Bostone.

Kalbant apie patalpas, lieka vienas svarbus egzistencinis klausimas. Jaunimo centro ir vienuolyno savininkai yra Lietuvos jėzuitai. Nors daugiau kaip 300 šeimų siunčia savo vaikus į Čikagos lituanistinę mokyklą, tik saujelė tėvų lanko jėzuitų koplyčią ar aukoja. Tėvams jėzuitams išlaikyti vienuolyną, koplyčią, kleboniją ir kitus pastatus kainuoja daug pinigų. Jų pastangos pasidarė finansiškai nuostolingos. Taigi pamatinis klausimas dėl LTSC ateities toks – ar Lietuvos jėzuitai planuoja po metų ar dvejų parduoti Jaunimo centrą ir visas kitas patalpas. Reikia atsiminti, kad prieš keletą metų tėvai marijonai planavo parduoti „Draugo“ laikraščio patalpas. Laikraščio taryba net užmezgė ryšius su tėvais jėzuitais dėl galimo persikėlimo į vienuolyną, kurio antras aukštas buvo paruoštas būsimam persikėlimui. Marijonų pardavimo sandėris sustojo, kai sušlubavo Amerikos ekonominė padėtis. Tačiau „Draugo“ pastato klausimas dar yra atviras, viskas priklauso nuo geros marijonų valios. Gera valia, žinoma, yra tik subjektyvi išraiška, o ne tvirtas teisinis pagrindas tolesnei veiklai pastate.

Antra problema, susijusi su LTSC veikla – lėšos, ypač jų trūkumas. Ypač daug finansiškai padeda Lietuvių Fondas – be jo LTSC negalėtų ilgai veikti. Šiais metais LF paskyrė LTSC 20 000 dol. Ši suma padengia dalį Centro išlaidų. Pavyzdžiui, LTSC moka 12 000 dol. metinę nuomą Jaunimo centrui ir 10 000 dol. tėvams jėzuitams už patalpų nuomą. Centro darbuotojai gauna kuklias algas – vidurkis maždaug 275 dol. per mėnesį. Centro valdybos ir tarybos pirmininkai negauna jokios algos. Taip pat yra einamosios išlaidos: telefonas, internetas, pašto išlaidos ir t. t.

Dalį išlaidų sudaro įvairūs projektai, pvz., š. m. sausio mėnesį pagal susitarimą su JAV Lietuvių Bendruomene į LTSC atvažiavo šeši studentai stažuotojai iš Lietuvos, iš Vytauto Didžiojo universiteto. Jie naudojo mūsų archyvais savo moksliniams darbams. Centro išlaidos, susijusios su jų stažuote, siekė 750 dol. Žinoma, JAV LB išlaidos buvo dar didesnės. Š. m. gegužės mėnesį iš Clevelando sunkvežimiu buvo atvežtas visas „Tėviškės garsų“ radijo archyvas, apimantis 50 metų radijo programas. Čia yra daug įdomių ir reikšmingų interviu, kuriuos Juozas Stempužis paėmė iš išeivijos menininkų, muzikų, mokslininkų, visuomenininkų. Pervėžimo kaina sudarė apie 700 dol.

Kitas svarbus pinigų šaltinis yra žmonių aukos. Kasmet LTSC rengia aukų vąjų. Per paskutinį vąjų Centras surinko maždaug 8000 dol. Tačiau kasmet darosi vis sunkiau rinkti aukas. Karta, kuri anksčiau aukojė didesnes sumas, miršta. Mūsų aukotojų sąrašai yra pasenę ir nepilni. LF, „Draugas“, Ateitininkų šalpos fondas bei daugelis kitų organizacijų ir fondų prašo aukų. Taigi niekas nenori dalintis sąrašais. O aukotojų skaičius mažėja. Svarbiausia likusi galimybė yra gauti palikimų. Čia rungtyniaujama ne tik tarp organizacijų, bet ir tarp advokatų. Ne paslaptis, kad palikimai išlaiko visą pulką lietuvių advokatų.

LTSC veikla yra plačiai aprašyta lietuviškojo spaudoje. Dr. Augustinas Idzelis, Kristina Lapienytė ir dr. Robertas Vitas, LTSC tarybos pirmininkas, yra paskelbę nemažai straipsnių spaudoje. LTSC darbuotojai dalyvauja išeivijos akademinėje ir kultūrinėje veikloje su paskaitomis ir pranešimais. Į Centrą atvažiuoja mokslininkai iš Lietuvos ir kitų šalių pasinaudoti mūsų archyvais. LTSC parūpina medžiagos parodoms, kurios vyksta ne tik Čikagoje, bet ir Lietuvoje. Čia reikia paminėti, kad LTSC medžiaga naudota tokiose parodose kaip Ateitininkijos šimtmečio renginys ir paroda Čikagoje bei Lietuvoje, Balzeko lietuvių kultūros muziejaus organizuotame renginių cikle trėmimams į Sibirą atminti. Bendradarbiaujama su Nacionaliniu muziejumi Vilniuje, kuriam paskolinta eksponatų iš 1939 metų Pasaulinės parodos New Yorke. Taip pat LTSC yra išleides nemažai knygų Lietuvos istorijos temomis, ypač didelį susidomėjimą turi knygos anglų kalba.

Š. m. rugsėjo 1 d. „Drauge“ pasirodė Vytauto Kamanto laiškas dėl išeivijos archyvų ir JAV Lietuvių archyvų ir bibliotekų konferencijos. Kamanatas rašo: „Mano nuomone, išeivijos archyvai turi kuo greičiau iškelti į Lietuvą, kol yra tokių pašišventusių žmonių kaip Dalė Lukienė, dr. Mirga

Nukelta į 3 psl.

Eglė Perednytė Eilėraščiai

Ir vėl mylės

Taip daug praeis
pro mano širdį
Dieve
ir netikės
ir laimins
ir tylės
ir vėl prabils –
o niekas nepraeina –
ir vėl mylės – – –

Lyg ir negyventa

Lyg ir negyventa
tik tylom rusenta
semta neišsemta
slinkta pažemėm

Lyg ir nesuaugta
nors be galo laukta
bėgalinis skliautas
ir ugnies duobė

Lyg ir nekeliauta
bėgta nesiliauta
bėgalinis skliautas
bėgali –

Širdie

Lyg pirmąkart

Lyg pirmąkart
(o ne pirmą)
braidau po ledinį upelį.

Tavo išvargęs žirgas
sopulį geria.

Vėl virpanti šviesa

Vėl virpanti šviesa ant mano rankų.

Tylėk.

Dangus toks artimas benamiui.

Taip ir liksi

Taip ir liksi
tolimų tolumų
nepasiekiamas

saulės blyksnis
ryto snieguoj

Virš kalnų mėlynųjų

Kam jūs siūlote vargas savo prekes?
Mano siela gyvena žibintuos pasaulių
aukštųjų.

Ar tame kelyje kada nors susitiksime mes
virš kalnų mėlynųjų?

Blezinga

Aš laiminga blezinga
blezinga
savo tėvo sodely
ir jokia bėda nei liga
mūs pasiekti negali

Kelia vyras bures
aš sūpuoju vaikelį
Į marias į marias
mano kelias

Mano tėvo sode
daug medelių
tik viena lelija
išsiskleisti negali

Nors vėjai užaus

Niekuo neabejok –
nors vėjai užaus
tu lauk tiesos
gyvenimo
gegužio

Nors vėjai užaus
lauk tiktai gegužio
kai mudu būsime
kai vėjai užaus – –

Aldonos Ruseckaitės nuotr.

Dar niekas neprarasta

Dar niekas neprarasta.
Dar žydi žolė ten, po langu,
dar tavo rankelės mažytės
apglėbia tamsėjantį dangų,

dar žodžiai nevirsta į tylą,
dar žemė pasiima kūną,
dar tavo rankelės nebylios,
ant mūsų galvų dar karūnos.

Dar niekas čia nemirė. Žolė
nupjauna ir vėl ji atauga,
dar liejasi vakaro žodžiai
į tylintį vasaros dangų.

Dar lūpos prie lūpų priglunda,
dar kūdikis krykščia ant rankų – – –

Kodėl susitikome mudu?

.....

Tyla į tamsėjantį dangų.

Atkelta iš 2 psl.

Girniuvienė ir kiti, kurie mokės paruošti viską išsiuntimui...” Pasak Kamanto, Lukienės ir Girniuvienės darbas yra pakuoti dėžes archyvų ir bibliotekų išsiuntimui į Lietuvą. Ačiū Dievui, mano vardas nebuvo įtrauktas į tą sąrašą.

Aš kategoriškai nesutinku su Kamanto siūlymu. Mūsų archyvai – tai objektyvuotas tėvų ir protėvių palikimas. Jų dvasia, rūpesčiai, darbai, mintys yra laiškuose, dienoraščiuose, protokoluose, programose, laikraščiuose. Visa ta medžiaga yra saugoma mūsų archyvuose. Ji sudaro tą dvasinę erdvę, kuri, pagal dr. Girnių, ir yra išeivijos esmė.

Aš žiūriu į Lietuvą, į kraštą, kuriame gimiau prieš 68 metus, kaip į didingą vaismedį. Vaismedžio šaknys yra Lietuvos žemėje. Šaknys – tai Lietuvos istorija, kuri prasidėjo prieš tūkstančius metų. Medžio šaknys gilios. Nepaisant visų sunkumų, jis nebuvo išrautas ar nuverstas. Medžio kamienas – tai Lietuvos krašto gyventojai. Jų yra daugiau kaip 3 milijonai. Mes visi žinome, kad gyventojų demografija keičiasi. Tūkstančiai jaunų žmonių migruoja iš Lietuvos į kitus pasaulio kraštus.

Daug jų atvažiavo į Čikagą. Taip buvo prieš šimtmetį, taip bus ir ateityje. Tai – ekonominė realybė.

Lietuvos vaismedžio šakos apima visą pasaulį. Didžiausia ir svarbiausia šaka yra Amerikoje. Mano protėviai, 1863 metų sukilimo dalyviai, kun. Antano Mackevičiaus bendražygiai, atvažiavo į Illinois valstiją prieš 145 metus. Jų ir vėlesnių atvykėlių darbo derlius yra ir LTSC archyve. Anot Kamanto, vienintelė išeitis yra išeivijos lietuvių derlių supakuoti ir siųsti į Lietuvą. Pagal jo samprotavimą: „Lietuvoje ir valstybė, ir universitetai turi daug geresnes ir tinkamesnes sąlygas archyvus toliau tvarkyti, prižiūrėti ir saugoti.” Kyla klausimas, kodėl Lietuvos valstybė negalėtų padėti išeivijos lietuviams išlaikyti savąjį derlių? Kodėl PLA negalėtų tapti Lietuvos centrinio archyvo ar bibliotekos, ar kokio nors universiteto padaliniu? Tai būtų tam tikras reikšmingas atsakas į visą darbą, laiką ir pinigus, kuriuos išeivija išleido Lietuvai per ilgą sovietinės okupacijos laikotarpį. Kamanto siūlymas ne tik likviduotų išeivijos sukurtą derlių, bet ir nukirstų pačią vaismedžio šaką, kurią nukirtus susilpnės ir visas medis.

Turime atsiminti, kad mano karta nyksta. Tai gyvenimo dėsni. Bet mes negalime nekreipti dėmesio į tai, kad auga naujos šakos, nauja lietuvių karta Amerikoje. Mano kartos žmonės ją vadina „trečiabangiais”. Po 1989 metų buvo daug „bangelių” – pradedant politiniais pabėgėliais, baigiant laimėjusiais žalią kortą ar tiesiog pasilikusiais Amerikoje. Maždaug 1000 jų vaikų vien Čikagoje lanko šeštadienines mokyklas. Tai svarbi dalis tos vaismedžio šakos, kuri yra Amerikoje. Išsiuntus išeivijos dvasinį palikimą, derlių, būtų nukriausta auganti ir vis svarbesnė vaismedžio šaka.

Kaip Kamantas savo laiške pastebėjo, realybė yra pikta. Jis teisingai rašo: „Be turimų lėšų ir realių galimybių jas sutelkti, daugelis planų ir nutarimų taip ir liks dar vienoje archyvo dėžėje.” Tačiau suprasdami savo praeitį, savo dvasinę erdvę, istoriją, mes galime ir turime pakeisti realybę. Tai padarė dr. Adolfas Damušis, Jonas Dainauskas, Česlovas Grincevičius, Vaclovas Gutauskas, SJ, Bronius Kviklys ir, žinoma, dr. Jonas Račkauskas, kuris ilgus metus dirbo LTSC. Archyvai išeivijoje vaidina ir vaidins svarbų vaidmenį, įprasminant mūsų darbus. □

BALTAIS LINO KELIAIS

PERPETUA DUMŠIENĖ

Pasirodo, esama žmonių, kurie, pabėgioję baltųjų drobių takeliais, pagaliau atėjo į baltą lino kelią. Tai būtų pasakojimas apie tautodailininkės Liucijos Kudžmienės nuolatinį kūrybinį augimą.

Tautodailininkė
Liucija Kudžmienė

Susitikome parodoje „Baltas lino kelias“ Kaune, labai gražioje ir jaukioje Muzikos instrumentų muziejaus erdvėje. Parodoje pamačiau daug daugiau, negu tikėjau – su lino dirbiniais buvo darniai pristatytas visas etnografinių lėlių pulkelis. Jos buvo ne tos, mažosios, o maždaug pusmetrio aukščio, pasipuošusios visų etnografinių Lietuvos regionų – Žemaitijos, Dzūkijos, Aukštaitijos, Suvalkijos, Pamario krašto – tautiniais kostiumais. Viso to gražaus pulkelio kūrėja, tautodailininkė Liucija Kudžmienė, pasakojo apie sumanymą surengti šią parodą, apie patį lėlių kūrybos procesą.

Atidžiai klausiausi, ką sako dailininkės talentu gerbėjai, kolegos. Šventinių kalbų sraute man pasirodė nepaprastai svarbi žurnalistės Audronės V. mintis: „Šių etnografinių lėlių tikroji vieta turėtų būti Vilniuje, naujai kuriamų Valdovų rūmų nuolatinėje ekspozicijoje.“ Pagalvojau, kad tai tikra tiesa, dailininkės kūryba to verta, tad nutariau parašyti plačiau apie dailininkės kūrinius, jos kūrybos šviesią versmę, talento ištakas ir gražų kūrybos derlių.

Atidžiai klausiausi, ką sako dailininkės talentu gerbėjai, kolegos. Šventinių kalbų sraute man pasirodė nepaprastai svarbi žurnalistės Audronės V. mintis: „Šių etnografinių lėlių tikroji vieta turėtų būti Vilniuje, naujai kuriamų Valdovų rūmų nuolatinėje ekspozicijoje.“ Pagalvojau, kad tai tikra tiesa, dailininkės kūryba to verta, tad nutariau parašyti plačiau apie dailininkės kūrinius, jos kūrybos šviesią versmę, talento ištakas ir gražų kūrybos derlių.

Liucijos Kudžmienės kūrybos darbų apžvalga

Paprasčiau ponios Liucijos paminėti svarbiausius savo gyvenimo ir kūrybos faktus.

Gimusi ji Dzūkijoje, Alytaus rajone, Dzūkikiškių kaime, Sakavičių šeimoje. 1950 metais kartu su mama atvyko gyventi į Kauną. Kaune baigė vidurinę mokyklą. Pradėjo dirbti, išbandė visokias profesijas – batų auliukų siuvėjos, buhalterės, drabužių siuvėjos, siuvinėtojos. 1973 metais baigė Kauno Stepo Žuko taikomosios dailės technikumą, rūbų modeliavimo specialybę.

Nuo 1979 metų dirbo Meno gaminių įmonėje „Žilvitis“ trikotažo dailininke, kūrė etalonus gamybai. Laisvalaikiu dar sugebėjo kurti ir darbus parodoms. Ne vienos parodos lankytojai džiaugėsi siuvinėtomis skarelėmis, staltiesėmis, drabužių komplektais ir žaislais iš lino. Dailininkė nuolat dalyvauja įvairiose grupinėse parodose (jų surengta daugiau kaip 40) Lietuvoje, Rusijoje, Estijoje, Lenkijoje, Vokietijoje, Japonijoje.

Tautodailininkės darbai buvo pastebėti ir įvertinti. Dar 1988 metais Panevėžio šventėje „Audėjų dienos“ ji laimėjo geriausios siuvinėtojos vardą. Nuo 1996 metų ėmėsi naujų darbų, tapo klubo „Skiaucių menas“ nare (apie šį klubą „Drauge“ rašyta). Sukūrė daugiau kaip 30 įvairiomis technomis atliktų darbų. Ypač išpūdingai atrodo Liucijos Kudžmienės skiautinių technika sukurtas darbas – „Ašara Dievo aky“ (jame įamžinta Kauno Priskelimo bažnyčia).

Lietuvoje susiklosčiusi graži tradicija rengti respublikines parodas, kai vyksta Dainų šventės. Liucija Kudžmienė tose parodose visada dalyvauja. Kaip suvenyrai ypač populiarios būna jos kurtos lėlės. Čia lėlės mėgsta pirkti iš viso pasaulio suvažiaavę lietuviai, kitų šalių turistai. Tad Liucijos Kudžmienės lėlės gyvena visuose kontinentuose.

Dailininkė yra surengusi ir 9 autorines parodas. Pastaraisiais metais pamėgo kurti „skudurinuks“ – lėles iš lino, kurias rengia tautiniais drabužiais.

Jau daugelį metų (nuo 1985) Liucija yra Tautodailininkų Sąjungos narė.

Apie tai, kas paskatino kurti

Nuo mažens Liucija matė, kaip jos mama audžia. Dar būdama visai mažutė, palindusi po staklėmis, iš apačios žvelgė, kaip mama mina pakojas, kaip iš ataudų ir metmenų persidengimo gimsta audinys. Pamena ir šelmiškus savo vaikystės nutikimus. Mama ją siųsdavusi suringuoti balinimui patiestų drobių. Tai ji nesusilaikydavusi ir pirmiausia basom kojytėm pabėgiodavusi tais stebuklingai baltais takeliais. Pamena ir dar vieną vaikystės patirtį. Kai su mama eidavusi į Pivašiūnų bažnyčią, tai neatsigrožėdavusi kunigo bažnytiniais apdaraais, ypač išsiūtomis gėlėmis. Jautriojo mergaitės sieloj jau brendo viso gyvenimo pašaukimo pajauta, vėliau tapusi ir kasdiene ištikimybė savo amatui.

Visos Liucijos šeimos moterys buvo gabios audimui, siuvimui, mezgimui, siuvinėjimui. Viena sesuo audė, vyriausioji sesuo siuvinėjo. Liucija prisimena, kad prieš Antrąjį pasaulinį karą iš Argentinos į Lietuvą grįžo jos teta. Teta jai, dar mažai mergaitei, rodžiusi su savim parsivežtų nepaprastai grožio staltiesių, drabužių. Teta buvo siuvėja. Kai mergytė svečiuodavosi, tai jai pirma tetos užduotis būdavo išvalyt šventus „abrozus“ ir juos įrė-

Autorinės Liucijos Kudžmienės lėlės.

P. Dumšienės nuotr.

mint savo nupieštom juostom. Duodavo teta ir savo siuvamų drabužių kilpas išsiūti, sagas prisiūti. O pats maloniausias darbas būdavo kartu su teta pravedinti kraitines skrynias, kai ant sodybos tvorų ir medžių išauilyje iškabindavo stebuklinguosius skrynių audinius ir siuvinius.

Tad siela kūrybai jau buvo parengta, beliko išmokti amato.

Apie žmones, sutiktus kūrybos kelyje ir jų pagalbą, palaikymą

Yra kalbama, kad šviesus žmogus ir kitus panašius žmones prie savęs traukia. Kai išsikalbėjom, kad rašysiu į Čikagos „Draugą“, dailininkė man prasitarė, kad Čikagoje gyvena žmogus, kuriam ji jaučiasi labai dėkinga. Tai seselė Teresė Papšytė Šv. Kazimiero vienuolyne.

Likimo keliai šias dvi moteris suvedė 1996 metais. Kaune, tautodailininkų parduotuvėje „Saulutė“. Tuo metu Liucija užsuko pasižiūrėti, gal jau parduoti jos pristatyti darbeliai. Išgirdo, kad moteris kalbasi su meno dirbinių parduotuvės darbuotoja, prašo pasiūti jai tautinių drabužių aprangos liemenę, taip vadinamą kikliką. Išgirdusi, kad parduotuvė tokių paslaugų neteikia, moteris nusiminė. Liucijai moters pagailo, ji ryžosi ją užkalbinti

ir pasiūlyti, kad ji gali trokštamą drabužį pasiūti. Moterys kartu nuėjo į visai netoliese, Maironio gatvėje, esančią Liucijos dirbtuvę. Kai nepažįstamoji nusivilko apsiaustą, Liucija išvydo vienuolišką moters apdarą. Tuo metu sesuo Teresė buvo atvykusi į Kauną, Jėzuitų gimnazijoje ji dėstė muziką. Taip atsirado maloni pažintis ir bičiulystė, palaikoma laiškais. Liucija savo bičiulei yra labai dėkinga už nuoširdžią pagalbą – kai ji pradėjo kurti skiautinius, tai gavo iš seselės Teresės dovanų visus reikalingus amato įrankius, audinių ir žurnalų. Kadangi Lietuvoje tokiems rankdarbiams skirtų parduotuvių ar salonų nėra, tai dailininkei buvo didžiulė parama ir paskatinimas. Dailininkė ir savo mintyse, ir laiškuose į Čikagą seselei Teresei dėkoja iš širdies, linki sveikatos ir Dievo palaimos.

Apie šeimą

Įsidėmėjau parodos atidaryme dailininkės pasakytus padėkos žodžius savo vyrui: „Ačiū, kad neverti manęs bulvių skusti, kai kuriu savo darbus.“ Supratau, kad šeima menininkės kūrybinius sumanymus remia, palaiko. Moteriai kūrėjai šeimos palaikymas yra labai svarbus.

Pasiteiravau – o kaip vaikai, anūakai? Ar yra kam šeimoje paveldėti amato ir kūrybos paslaptis? Dailininkė atsakė, kad ir sūnus, ir marti jai visuomet padeda parodas atgabenti, išeksponuoti. Atėjusi fotografuoti ir pati mačiau, kaip sūnus su žmona nešė darbus, sudėję juos į kraitinę skrynią, apgaubtą gražiu siuvinėtu antvalkiu. Dailininkė sako, kad vyriausią anūkė išmokiusi rankdarbių – ji mezza, kuria papuošalus, riešines. Dailininkė anūkės sukurtomis riešinėmis tą dieną buvo ir pasipuošusi.

Tautinės lėlės darbuojasi kaip Lietuvos diplomatės

Spauda plačiai rašė, kad 2011 metų pavasarį Liucijos Kudžmienės lietuviškos lėlės dalyvavo Lėlių festivalyje Japonijoje, turinčiame senas tradicijas. Tos lėlės aprenktos Lietuvos regionų – Žemaitijos, Aukštaitijos, Dzūkijos, Suvalkijos, Pamario krašto tautiniais drabužiais. Parodoje buvo eksponuota apie 300 lėlių iš 21 šalies. Organizatorių pagėdavimu lėlės buvo kuriamos gana nemažos – 40–90 centimetrų aukščio.

Tad lėlės, aprenktos autentiškais regionų drabužiais, pačios dailininkės kurtais pagal lietuvių tautinių kostiumų pavyzdžius, iškeliavo į Pasaulio lėlių forumą, kur *lietuaites* ir *lietuvačius* gal pirmą kartą pamatė daugelio kraštų žmonės.

Paprasčiau dailininkės plačiau papasakoti apie tautinių lėlių kūrimo medžiaginius dalykus ir svarbius jų keistos transformacijos ypatumus.

Kaip gaminama lėlė? Pirmiausia gaminamas kūnas. Jau pasiūta kūno forma prikemšama užpildo. Tada siuvinėjamas veidas, formuojama galva ir prisiuvami plaukai. Tuomet galva prisiuvama prie kūno. Tada siuvami lėlės drabužiai pagal knygos „Lietuvių liaudies drabužiai“ rekomendacijas. Naudojami pirkti ir pačios išsiausti audiniai. O tuomet lėlė aprenkiama tautiniu kostiumu.

Unikalios autorinės Liucijos Kudžmienės rankų darbo lėlės atskleidžia Lietuvos regionų autentiškumą ir išskirtinumą, Lietuvos kaime naudotų technologijų savitumą. Tautinius drabužius tautodailininkė kuria pagal autentiškus tautinius kostiumus. Jos lėlių drabužiai atitinka tautinio kostiumo reikalavimus. Čia stilizacijos nėra.

Na, argi nepritarsite, kad taip pakeliavusios po pasaulį, padirbėjusios diplomatijos darbą, tos lėlės vertos ir Valdovų rūmų kertelės? O gal ten ilsėtis joms dar per anksti? Neseniai teko bendrauti su Lietuvos ambasadų darbuotojais, kurie itin intensyviai ieško, ką pakviesti į susitikimus ir parodas Lietuvos ambasadoje, kaip pagyvinti kultūros darbą. Tokios tautodailės parodos tikrai papuošų ambasadų renginius. Manau, kad ir įvairių šalių lietuvių bendruomenių renginius pagyventų.

Daug dabar kelių yra pasaulyje. Madinga dabar sakyti, kad svarbiausia *būti Kelyje*. Nepamirškim branginti žmonių, kurie mūsų gyvenimo kelionei tiesia *Baltą lino kelią*. □

Užrašai iš Clevelando. Apie bendruomenę ir meną

STASYS GOŠTAUTAS

Grįžus 60 metų atgal, pastebiu, kad mūsų profesionalai – rašytojai, dailininkai, mokytojai, studentai, valdininkai – buvo labai reikalingi, kad būtų išlaikytas patriotizmas ir tęsiama gal ir beviltiška, bet prasminga kova. Gerai, kad po pirmosios rusų okupacijos susipratome ir nuo antrosios pabėgome. Tai išgelbėjo tautą nuo galutinio sunaikinimo. Dabar, jau atgavus laisvę, mūsų nebereikia arba galima be mūsų apsieiti, nes kiti gali nešti laisvės žiburį. Tačiau visgi nuostabu buvo matyti – Philadelphijoje, Clevelande, Detroite – kaip mes dar esame reikalingi, kaip senieji ir jaunieji kartu darniai dirba lietuvišką darbą.

Teko girdėti, kad Ohio labai susilpnėjo bendruomenės veikla. O štai kiek man teko patirti, Clevelende (kitur nebuvau) naujoji ir senoji išeivija atrodo labai aktyvi, visi norėjo dalyvauti lietuviškame gyvenime ir visi vienaip ar kitaip norėjo prisidėti prie bendro darbo.

M. K. Čiurlionio 100-ųjų mirties metinių minėjimas vyko buvusioje „Dievo Motinos nuolatinės pagalbos“ parapijoje (taip ji vadinosi, kai ją valdė kun. G. Kijauskas, SJ, o dabar ji pavadinta „Šv. Kazimiero parapija“). Tai pakankamai turtingai pastatyta bažnyčia (architektas – S. Kudokas), gražiai dekoruota Kazio Varnelio vitražais ir V. Raulinaičio skulptūromis. Parapija turi laikraštėlį „Mūsų žingsniai“. Į mano rankas pakliuvo ypatingai įdomus numeris (2006 m.), kuriame, tarp kitko, išspausdintas nepaprastas pokalbis su šviesios atminties Broniumi Savukynu, mano draugu. Iš Juozo Stempužio radijo programos „Tėvynės garsai“, kurią perėmė Aldona Stempužienė, šiandien liko tik prisiminimas, bet jauni emigrantai sukūrė kitą programą, truncančią net dvi valandas, ir ji, regis, turi pasisekimą. Gerai, kad Clevelande dar yra laikraštis, beveik šimto metų „Dirva“ (eina nuo 1915 m.), radijo programa, parapija ir klubas. Pakanka naujų emigrantų, kurie užima išeivių vietas ir gal net atnaujina bendruomenę.

Teko susipažinti su Audra Skuodaite ir Nijole Vedegyte-Palubinskiene, abi dailininkės dirba netoliese Clevelando ir, kiek man teko matyti jų darbų, regis, jau suradusios savo braižą. Gaila, nėra Juozo Pivoriūno – kažgi, kur dingio jo kūryba?.. O juk tai buvo geras skulptorius, kaip ir visi Freiburgo palikuoniai, taipogi ir aršūs kritikas. Jau seniai pasigendame Vytauto Raulinaičio ir mažiau meno mėgėjams pažįstamo, neseniai mus palikusio Kęstučio Kizevičiaus. Taip pat iš visų gausių Nasvyčių veikiausiai dėl sveikatos problemų nemačiau Mindaugo Nasvyčio (g. 1929), kurio „šimtametė“ disertacija dar ir šiandien yra aktuali („*The Work of M. K. Čiurlionis in Relation to his Period*“, Case Western Reserve University, 1972). Ir, be abejo, ar įmanoma pamiršti Aldoną Stempužienę ir jos dainas serenadas, nuskambėjusias visuose kontinentuose? Neseniai išigijau du naujausius A. Stempužienės kompaktinius diskus, viename – lietuvių liaudies dainos, kitame – operų arijos.

M. K. Čiurlionio minėjimuose pabrėžiau muzikos kaip pirmosios žmogaus kalbos svarbą, bet, žiūrint į tapybą, norėjusi pakeisti nuomonę – gal, išreiškdamį savo jausmus, pradėjome nuo brūkšnių ir spalvų, o ne nuo garsų ir muzikos ... tie braižymai atsiskleidžia kaip pirmi

Audra Skuodaitė. Merging emerging.
Akrilas ant drobės

Audra Skuodaitė. Nižinskio afiša, detalė

A. Skuodaitės knyga „Broken Melodies – Discordant Fragments“ (1994)

žmogaus protavimo ženklai, išrežti ant uolų, urvuose, olose, labai seniai, dar prieš ledynmetį.

Tapyti gamtą ir ją imituoti (lot. – *pingere* ir *fin-gere*) buvo beveik tas pats, tapymas – vaizduojamo objekto interpretacija, kurią po kiek laiko žmogus įvardijo kaip meną. Tad žiūrint į Clevelando dailininkes, matome, kokia gyva dar mūsų tauta, ir toliau atsiverdama, atsiskleisdama meno pagalba.

Audra Skuodaitė nepaprastai daug energijos skyrė knygų kūrimui – ne kaip spausdintam, grafiškai iliustruotam ir padaugintam kūriniui, bet kaip originaliam tapybos darbui. Kiekviena knyga yra vienintelė, nepakartojama. Pavojinga. Įsivaizduokime, kas būtų, jeigu Cervantesas būtų išleidęs tik vieną „Don Kichoto“ egzempliorių? Audros idėja gera, bet gal perdėm specifiška, nes net rankraščius vienuoliai perrašinėdavo ir neretai tam paauskodavo visą savo gyvenimą. Knyga yra dauginama ir kuo daugiau kopijų, tuo geriau. Tačiau tapyto originalo nepadauginsi, nenaudodamas grafikos kaip pagalbinės technikos. Gal *Digital* išras ką nors naujo, tada Audra galės turėti daugiau negu vieną originalą. Kad ir kaip ten būtų, jos darbai yra unikalūs. Manychiau, kad jie verti lietuvių bendruomenės, mėgstančios knygą, dėmesio. (Kaip V. Petravičiaus, P. Lapės, Ž. Mikšio, V. K. Jonyno, P. Augiaus darbai, įvertinti tarptautinėje erdvėje.)

Audros knygos – kaip nespausdintas rankraštis, originalas, sukurtas mišria technika, padalintas tarp teksto ir tapybos. Audra Skuodaitė sako, kad ji kuria tą knygą kaip nepaprastą dovaną savo vaikams ir savo vyrui ir kad neturi jokio komercinio plano. Galbūt. Čiurlionis irgi mėgo braukti pieštuku savo natų lapus. Tad Audros knyga „Broken Melodies–Discordant Fragments“ (1994) su ištapytais ir prirašytais natų lapais yra dar vienas vizualinės muzikos įrodymas.

Audra ilgai buvo realistė, kartais – siurrealistė, braižydama savo dukters Cadence baleto judesius... jos rankos ir kojos, ypač pirštai yra laužyti, tai jos braižo ženklas. Bet šiandien ji daugiau linkusi į vidinę išraišką, kartais labai dekoratyvią. Ant drobės su akrilo dažais ji žaidžia su apskaičiuotais taškais ir linijomis, įvairiausiomis spalvomis, ir nebūtinai nuoseklumas, norint išgauti egzistencinį poveiklį su metafiziniais pavadinimais. Tai mąstanti dailininkė – meno istorikų laukia tikras galvosūkis, bandant identifikuoti poveiklį. Audra po ilgo blaškymosi išoriniame mene atrado vidinį meną. Iš objektyvaus meno perėjo į neobjektyvų meną, t. y. ateities meną.

Jos vyras, John Pearson (puikus menininkas ir fantastiškas dailidė), su dvi-račiu važiuoja į savo meno klasę Oberlin College. Jis man primena Antaną Mokyk, kuris irgi važiuodavo dviračiu į rektorato susirinkimus. Niekada nerašiau apie poveiklų rėmus (nebent jie būtų tokie blogi kaip V. Vizgirdos braižiniai), bet rėmai, kuriuos Audros poveikslams sukuria Johnas, yra tokie meniški, kad miela žiūrėti. Bet apie tai kada nors kitą kartą.

Kadangi paminėjau Oberlin College, varta prisiminti, kad be Audros, ten ilgis metus dėstė Viktorija Skrupskelytė. Taip pat garsus yra muziejus, kuriame beveik kiekvienam laikotarpiui ar meno mokyklai atstovauja mažiausiai vienas dailininkas. Tai puiki kolekcija meno mokymui. Tarp kitko, ten yra gražių Hokusajaus darbų, primenančių Čiurlionio „Jūros sonatos“ „Finale“.

□

Visas gyvenimas buvo kupinas veiklos

VIOLETA ALEKNIENĖ

Renkant kraštotyrinę medžiagą apie Panemunėlio kraštą, pavyksta atskleisti naujus istorinius faktus, seniai užmarštyje likusias talentingas lietuvių tautos asmenybes. Viena iš jų – lietuvių išeivijos rašytojas Juozas Tininis, savo kūrybą spausdinęs ir „Drauge“. Šiomet sukanka 40 metų nuo J. Tininio žūties.

Netoli Panemunėlio miestelio, šalia plento Rokiškis – Panevėžys, prie pat Nemunėlio esančioje gražioje dauboje, kurią iš visų pusių supa pavieniai beržynėliai ir eglėnėliai, nuo seno stovėjo gimtoji Tininių šeimos troba. Apie 1900 metus broliai Juozas ir Pranciškus Tininiai iš Roblių kaimo pirko didelį gabalą žemės. Po metų kitų buvo suresta graži, erdvi dviejų galų gryčia ir ūkiniai pastatai.

Juozas Tininis, būsimas rašytojo tėvas, parsivežė į Reizgynę jaunutę Uršulę Žemaitytę iš gretim Baltakarčių kaimo. Jaunieji Tininiai sulaukė penkių atžalų. Pirmajam, Juozui, pasaulį išvydusiam 1907 m. lapkričio 4 d., buvo lemta tapti šviesiu žmogumi. Truputėlį vėliau šeimą papildė dar keturi: seserys Zosė ir Ona, broliai Jurgis ir Jonas. Tėvo žemę dirbo ir dabar vėl pradėjo dirbti jauniausias brolis Jonas.

Savarankiškai išmokęs pirmųjų gimnazijos klasių kursą, J. Tininis telankė tik paskutiniąsias gimnazijos klases. 1928 m. sėkmingai baigė Rokiškio gimnaziją ir įstojo į Lietuvos universiteto Teologijos-filosofijos fakultetą, kurį baigė 1935 m. 1936–1944 m. dirbo Joniškio gimnazijos lotynų ir prancūzų kalbų mokytoju. Baigus universitetą, rašytojo mokslai nesibaigė. Labai mėgo mokytis užsienio kalbų. „Juozas per pačią šienapjūtę atostogaudamas ir padėdamas dirbti neišleisdavo užrašų. Vis kartodavo ir kartodavo svetimos kalbos žodžius. Visiems susėdus pailsėti užtraukdavo mėgstamiausią 'Išėjau mandravot, sau laimės paieškot...' – iš tėvų girdėtais ir atminty išsaugotais prisiminimais dalijosi Jono Tininio dukra, mokytoja Skaistė Tininytė-Vaičienė.

1938 m. J. Tininis išvyko į Prancūziją mokytis. Nancey universitete studijavo šios šalies kalbą ir literatūrą.

Baigiantis karui 1944 m. šviesaus proto, gerai suprantantis, kas yra sovietinė okupacija, kaip ir daugelis inteligentų, jaunas mokytojas iš Lietuvos emigravo į Jugoslaviją, o vėliau – į Vokietiją. Gyveno Tiubingene, čia studijavo universitete graikų kalbą ir literatūrą.

Gyvenimas klostėsi taip, kad dažnai tekdavo keisti gyvenamąją vietą. 1948 m. emigravo į Australiją, pasisamdęs laivo darbininku. Nuo 1954 m. iki savo tragiškos mirties rašytojas gyveno JAV Los Angeles mieste. Čia jis surado artimų draugų, darbą ir įsijungė į vietos kultūrinę veiklą. „Lietuvių dienų“ žurnalas jį pakvietė eiti literatūrinės dalies redaktoriaus pareigas. J. Tininis mielai ruošdavo koncertų recenzijas, aprašydavo dailės parodas. Jis ėjo visur, kur tik būrėsi lietuviai. Joks fizinis darbas jo nežemino. „Visur švytėjo mokslininko orumu, traukė į save kiekvieną lietuvišką paprastumu...“ – rašo nekrologe V. Prižgintas.

Lietuviška kultūra, literatūra, menas ir lietuvių kalba buvo Juozo Tininio gyvenimo tikslas.

Rašytojo gimtinėje – Reizgynės kaime

Iš kairės: stovi – brolis Jurgis, sesuo Ona, rašytojas Juozas Tininis. Sėdi – sesuo Zosė Deksnienė ir jos vyras

Mokėdamas daug kalbų ir skaitydamas įvairią spaudą, rinkdavo kiekvieną žinutę apie brangiąją Lietuvą. Plunksną valdė nuostabiai, rašė taisyklinga, žodinga, lyriška kalba.

Pačius gražiausius prisiminimus, nors nė karto dėdės nemačiusi, savo širdyje saugo brolio Jono dukra Skaistė Vaičienė. Jos kukliame archyve – nuotraukos, įvairių straipsnių iškarpos, atsiųstos iš JAV, dėdės rašyti atvirukai iš įvairių kelionių. Skaistė nuoširdžiai pasakoja, kad juos suartino laišakai, meilė menui, literatūrai, žmogiškos, ne materialiais dalykais matuojamos gyvenimo prasmės supratimas. Dukterėčia dėdei Juozui siuntė J. Paukštelio, M. Sluckio, J. Baltušio, J. Avyžiaus romanus. O Skaistės bibliotekoje atsirado Vakarų Europos dailės istorijos rinkiniai, modernistinio meno albumai. Juos dovanojo rašytojas J. Tininis. Jis labai norėjo, kad visi jaunieji Tininių giminės vaikai mokytųsi.

Nuo gimnazijos dienų J. Tininis priklausė Ateitininkų sąjungai, universitete buvo meno draugijos „Šatrija“ narys, Los Angeles kolonijose priklausė ateitininkams sendraugiams, buvo aktyvus Dailių menų klubo narys, Lietuvos rašytojų draugijos ir Žurnalistų sąjungos narys.

Pabaigos mokslams vis nebuvo matyti. 1958–1959 m. Los Angeles City College J. Tininis išklausė retorikos kursą, Vienos universitete gilino lotynų kalbos studijas ir parašė disertaciją apie Lukrecijaus kūrybos estetiką.

Geriausias nuovargio šalintojas, geros nuotikos pakėlėjas rašytojui buvo nuostabioji lietuvių liaudies daina. „Vos atvykęs į Los Angeles miestą, tuojau įstojo į parapijos chorą ir čia aktyviai dainavo choro koncertuose. Tik paskutiniaisiais metais nebeužlipdavo 'ant viškų', – rašė V. Prižgintas.

Jei dažnas iš poetų lyrikų sužiba jau jaunystėje, prozininkai bręsta vėlesniais dešimtmečiais. J. Tininis savo talento grožį atskleidė artėdamas prie 60-ties. „Tuo jis įteikė išeivijos rašytojo auką mūsų gyvenamiesiems lai-

kams, lietuvių visuomenei vadinamame laisvame pasaulyje ir maskolio užslėgtoje tėvynėje, kurios likimu ir žmonėmis rašytojas ypač jautriai domėjosi, sielėjosi ir ruošėsi neilgai trukus aplankyti“, – rašo geras jo draugas Bronius Raila.

Vartant žmonių, kurie bendravo su J. Tini- niu, prisiminimus, apie šį užslėptą talentą sužinome vis daugiau. Jis savo paslaugas suteikė ne vienam tautiečiui.

Negailėdamas laiko, po Los Angeles apylinkes savo automobiliu vežiodavo svečius. Bendraudamas su tautiečiais, jis nepaisė politinių likimų ir pažiūrų skirtumo, jausdamas ir įtikindamas, kad lietuvis visų pirma jam brangus kaip žmogus.

Apibūdindamas J. Tini- nį, Bronius Raila teigia: „Gyvenime buvo gilus, tačiau modernus krikščionis. Aukštaitiškai giedras... visada atrodė ramus ir protingai tolerantiškas. Tačiau nežiūrint to vidinio gerumo, išorinio ramumo, jis it plienas buvo nepaprastai kietas ir principingas, niekada nebėgęs ir nesitraukęs iš savo laisvai pasirinkto kelio, absoliučiai nuoširdus draugams, bet lygiai atviras ir priešininkams ar kitaip galvojantiems. Šitaip iki galo didelė buvo jo ištikimybė savo supras- tai tiesai ir teisingumui.“ Neturėdamas tokių vertingų charakterio savybių ir tvirtos valios, rašyto- jas vargu ar galėjo tiek daug pasiekti, gilindamas savo žinias.

Bičiulis Pranas Visvydas klausė Juozo Tini- nio, kas jį paskatino kurti. Pasirodo, literatūrą jis jau mėgęs Rokiškio gimnazijoje, o rašyti prikaltėjo Alfonsas Nyka-Niliūnas. Su juo rašytojas po karo susipažino Tiubingene. „Tokio literato ir poeto, kaip Nyka, niekur prieš tai nebuvo sutikęs. Jo poe- zija mane sužavėjo. Jis vis ragino mane imtis plunksnos“, – savo prisiminimuose rašė Juozas Tini- nis.

Savo literatūrinį kelią jis pradėjo vertimais. Gyvendamas Lietuvoje, jau buvo išspausdinęs ne- didelių prozos ir poezijos vertimų. 1938 m. leidykla „Sakalas“ išleido jo išverstą B. De St. Pierres meilės romaną „Paulius ir Virginija“. Pirmasis origi- nalus bandymas buvo novelė „Našlė“. Po karo ji buvo išspausdinta žurnale „Aidas“.

Ilgus metus Juozas Tininis nešiojo novelių rin- kinio „Sužadėtinė“ kūrėjo titulą. Ši knyga išleista 1957 m.

Romaną apie neištikimą australietę Mairą pa- vadino „Dailininko žmona“. Tuo jis gal norėjo pa- rodyti, jog žmonomis ne visada galima tikėti. Šis kūrinys dienos šviesą išvydo 1970 m. Po metų pasi- rodė naujas novelių rinkinys „Paskandintas žie- das“.

Praėjus porai metų po rašytojo mirties, bičiū- liai išleido jo knygą, kurią sudarė „Laiškai Andromachai“ ir prozos bei poezijos vertimai. B. Braz- džionis knygos gale pridėjo „Žodį skaitytojui“, ku- riame rašo: „Laiškai Andromachai“ yra autoriaus bandymas parašyti meilės romaną laiškų forma. Tokia forma literatūroje ne naujiena, bet šio 'ro- mano' autorius turėjo dvigubą tikslą: aprašyti įvai- riausiais laikais jo lankytas Europos žymias, istorines vietas ir miestus ir kartu sumegzti, atskleisti ir atvaizduoti vienos meilės istoriją.“ Autorius, kad būtų įdomiau skaitytojui, pasirinko išgalvotą adre- satą Andromachą, o pats pasivadino Hektoru. Tie

Nukelta į 8 psl.

IŠTIKIMIEJI

Vytauto Kluoniaus Golgotos kelias

Tęsinys. Pradžia 2011 m. lapkričio 19 d. „Kultūroje“

Po tardymų Marijampolės kalėjimas mums buvo nelyginant rojus, nes čia niekas netardė, nemušė, nekankino. Nors maistas buvo prastas ir pasibaisėtinas, kaip ir Šakiuose. Pusiau skustų bulvių sriuba su dvokiančia žuvim. Vos tik įnešus puodą į koridorių, smarvė pasklinda po visas kameras. Jei ne mamos siuntiniai, būčiau buvęs alkanas kaip šuva.

Mūsų vyrai, apie 170 cm. ūgio, svėrė po 40 kg: belikę tik oda ir kaulai, ant sėdynių nukarę tušti odos maišeliai, kiškos rankos storumo, galima suskaičiuoti visus kaulelius. Tai šit koki rojų mums atnešė draugai okupantai iš Rytų. Į šį rojų buvo patekęs ir mokytojas Kazlauskas, kurį po dvejų metų kalinimo lageryje paleido. Už neteisėtą įkalinimą jam neišmokėjo jokios kompensacijos.

Tokių neteisėtai įkalintų juk buvo tūkstančiai. O kiek sušaudyta – Rešiotuose, Lamoj, Tuskulėnuose Vilniuj ir visoj Lietuvoj? Vien Griškabūdį prie buvusio NKVD pastato užkasta 150 nužudytų asmenų. Kuo nusikalto mūsų generolai Jonas Sutkus, Jonas Juodišius, profesorius Pranas Dovydaitis, vyskupas Reinys, kunigai – V. Balsys, A. Dirvelė, mokytojai V. Dundulis, J. Babušis ir daugelis kitų, NKVD įsakymu sušaudytųjų? Iki šios dienos jų, komunistų aukų kapavietės, tebeslepia ištikimieji Kremliaus tarnai.

Ištraukos iš anketos

Į pagrindinę organizaciją „Laisvės sakalai“ įstojau 1946 m. sausio ar vasario mėnesį. Priėmus priesaiką, pasivadiname slapyvardžiais iš „Vinetu“ (K. Majaus romanas – red. past.) knygos: aš – Pėdas. Šakių gimnazijoj Plokščiuose mokydamasis septintoje klasėje, sužinojęs apie draugų suėmimus, slapčiausi.

Kas mane suėmė Griškabūdžio valsčiuje, gerai nežinau – KGB ar NKVD – visi jie buvo apsirengę civiliais rūbais. Vienas jų tarpe buvo žydas K. Glikas, vėliau tapęs kolūkio pirmininku

Šakiuose kamera buvo 2x3,5 – 7 kv. m, o kalėjo 10 žmonių. Jokių baldų ar patalynės, išskyrus kampe pastatytą tuštinimuisi kibirą. Maistas pasibaisėtinas ir labai mažai: rytą 500 gr pusžalės duonos ir vandens. Pietums – dvokianti sriuba ir 2–3 kaštono dydžio neskustos bulvytės. Vakarienei – du šaukštai bulvių piure arba su pašvinkusia žuvim sriubos, nuo kurios dvokdavo visi koridoriai.

Marijampolės kalėjime dar duodavo 9 gr cukraus ir mažų žuvyčių – „kamsos“. Jokių laiškų nei rašyti, nei gauti neleido. Kameroje trijuose šonuose pagal sienas stirksojo dviauksčiai narai be jokios patalynės. Į tualetą vesdavo rytą ir vakare, kitu paros metu gamtinius reikalus atlikdavome kameroje. Pasivaikščioti išvesdavo į gardą lauke maždaug 40 minučių. Dieną ant narų gulėti draudžiama, galima tik sėdėti. Miegoti eidavom po signalo „gulti“ ir miegodavome iki „podjomo“, t. y. 8 valandos.

Nors laiškų rašyti niekam neleido, bet kaliniai išigudrino namiškiams parašyti laiškūčius ant rūkomo popieriaus, kurio leisdavo atnešti kaliniams su maistu. O „pašto dėžutė“ – ant puodynėlės dugno padėdavome laiškutį, jį aplipdydavom duonos tešla, nudažyta sutrupinta plyta. Atrodydavo, kad puodynėlė tuščia. Namiškių „pašto dėžutė“ būdavo „cedelis“, rišamas prie maišo (medinė plona lentutė, ant kurios užrašyta kalinio vardas ir pavardė, o iš galo išgręžta skylutė, į kurią įkišdavom laiškutį, užkimšdami mediniu kamšteliu, jo galą užtrindavom). Mama man laiškūčius parašydavo taipogi ant rūkomo popieriaus, įkišdavo į žąsies plunksną, užkimšdavo ir įdėdavo į spirgų puodynėlę.

Kai 1948 m. pavasarį buvo paskelbtas ypatingojo pasitarimo nuosprendis: aštuoneri metai uždaramojo kalėjimo, liepė pasirašyti. Bet aš atsisakiau, sakdamas: „Koks teismas – toks ir parašas. Kadangi nemačiau teismo, todėl ir nepasirašysiu.“ Mėgino įkalbėti, bet aš griežtai atsisakiau. Už mane pasirašė vienas ar du prižiūrėtojai. Po Ypatingojo teismo

Su šeima Atkočių kaime, uošvijoje. 1966 m.

nuosprendžio mane perkėlė į nuteistųjų kamerą. Čia susitikome daugelis bendrabylių, nebuvo tik V. Volteraičio. Niekas nesijaudino, kad nuteisė aštuoneriems ar dešimčiai metų, nes netikėjome, kad tiek prisieis išsėdėti – konfliktas tarp SSRS ir Vakarų įvyks kur kas anksčiau. Neabejojome, jog SSRS karą pralaimės. Buvom įsitikinę, kad melas negali laimėti prieš tiesą.

Vilniuje, Lukiškių kalėjimo nuteistųjų kameroje sėdėjau neilgai. Stebėjausi, kad invalidai nuteisti lagerio, o aš – kalėjimo bausmė. Kiti sakė, jog visus veš į lagerius, nes uždarų kalėjimų SSSR nėra.

Sudie, tėvyne

Vilniuje, prieš išvežant, mama dar atnešė siuntinį. Senieji vorkutininkai patarė visiems vieningai laikytis, jei nenorime, kad vagys viską atimtų. Gal po kokio mėnesio iš Lukiškių kalėjimo mus išvežė į Oršos persiuntimo punktą. Sodindami į traukinį mus saugojo kaip didžiausius nusikaltėlius: kas penki metrai supo kareiviai su automatais ir kas antras su šunimis. Sugrūdo į specialiai kaliniams vežti skirtą vagoną, į kiekvieną kupė – maždaug po 20 žmonių.

Į Vilniaus Lukiškių kalėjimą, o iš čia į Oršą, paskui į Maskvos Butyrkas, pagaliau į bausmės atlikimo vietą – Vladimiro kalėjimą Nr. 2 buvomegabenami traukiniais. Važiuodami iš Vilniaus į Oršą nutarėme nepasiduoti kriminalinių savivalei. Oršos persiuntimo punkte kameros didžiulės, gal kokiems dviem šimtams kalinių. Čia kriminaliniai ir politiniai kaliniai buvo kartu. Pasieniais – dviejų aukštų narai, ir dar vieni gultai apačioj, be jokios patalynės. Mes, lietuviai, stengėmės susiburti maždaug vienoje vietoje, kad galėtume padėti vieni kitiems atsilaikyti puolimo atveju. Narai buvo pilni blakių, plyšiai net raudonavo nuo tų kraugerių. Kadangi patalynės nedavė, gulėjome ant plikų narų, pasidėję po galvomis maišus su atsivežtais produktais. Kri-

minalinių čia buvo dauguma. Vagių gauja su savo vadu – atamanu buvo įsitaisiusi ant narų prie lan-go. Mūsiškių, lietuvių, buvo apie 30 vyrų; visi su pilnais maišais maisto. Tai suuodęs vagių vadas atsiuntė pas mus nepilnametį kalinį prašyti lašinių, sviesto ir kitų skanėstų, bet mes nieko jam nedavėm. Buvom susitarę vagims nepasiduot. Nepilnametis, nieko nepėšęs, grįžo pas vagis. Pastebėjom, kad tarp jų vyksta sujudimas. Supratome, kad gauja ruošiasi mus pulti. Mes taip pat nesnaudėme – ruošėmės mūšiui. Visi turėjome džiovintų sūrių. Ištuštinę stipresnius drobinus maišelius, į juos įdėjome po didelį gerai išdžiovintą sūrį. Kaip senovės lietuviai, pasidarėme savotiškas kuokas. Kai atėjo keletas vagių su tuo pačiu nepilnamečiu ir pareiškė, kad negalima skriausti mažojo, mes atsakėme, kad jo neskriaudžiame, o maistas reikalingas mums patiems, nes nežinome, kur mus veža ir kada susisieksime su namiškiais. Jie pareikalavo duoklės, o mes atsisakėme. Tada jie pamėgino jėga paimti vieną mūsiškių maišą, kiti užsistojo ir prasidėjo muštynės. Kai puolantysis gauna į smilkinį su tuo džiovintu sūriu, krinta kaip musė. Į talką tuoj pat atbėgo daugiau vagių, bet mūsiškiai irgi nesnaudė. Pakilo daugiau kaip dvidešimt jaunų vyrų su sūriais maišuose, ir užvirė „Žalgirio“ mūšis. Aš, kaip be kojos, mūšyje nedalyvavau, neišjungė į kovą ir dar keletas senesnių žmonių. Pirmą ir antrą puolimo bangą mūsų vyrai garbingai atlaikė, patiesdami keletą užpuoliku, o kiti jau nedrįso taip aršiai pulti. Be to, atėjo prižiūrėtojai aiškintis, kas čia darosi. Vagys melavo, o mūsiškiai gynėsi. Keletą aršesniųjų išsivedė iš kameros, o kiti po nepavykusio puolimo apsiramino.

Vladimiro kalėjime nr. 2

„Saulė teka, saulė leidžias, o kalėjime tamsu“ ... Liaudies daina.

„Kaip minėjau, po keleto dienų iš Oršos etapu mane išvežė į Maskvos Butyrkų kalėjimą, kuriame laikė neilgai. Iš Butyrkų išgabeno į 2-į Vladimiro miesto kalėjimą. Tai senas, caro laikais statytas kalėjimas, susidedantis iš 3 ar 4 korpusų. Visi korpusai keturių aukštų, mūriniai. Atvežę pirmiausią padarė smulkią kratą. Paskui nuvedė į kalėjimo pirtį, kurioj išsimaukęs gavau aprangą: apatinius baltinius, kelnes, viršutinį švarkutį be pamušalo ir tokias pat kelnes bei batus. Paskui nuvedė į korpusą, kuriame turėjau kalėti septynerius metus. Patekau į kamerą, kurios dydis buvo maždaug 3x5 m, palubėje – mažas langutis, ant kurio pritvirtinta dėžė, kad negalėtum išvyti, kas dedasi kieme. Pasieniuose į grindis įbetonuotos penkios geležinės lovos, suvirintos viena su kita trimis apytikriai 7 cm pločio plieninėmis juostomis, prie lovų į grindis įbetonuotas stalas,

Iš dešinės: Marija ir Juozapas Kluoniai, sesuo Ona. 1958 m.

Nukelta į 8 psl.

Visas gyvenimas buvo kupinas veiklos

Atkelta iš 6 psl.

vardai paimti iš Homero „Iliados“ ir yra tarsi meilės ir ištikimybės simboliai.

J. Tininis buvo ir žurnalistas, kritikas, vertėjas. Išspausdino daug reportažų iš savo kelionių, straipsnių aktualiais lietuvių bei bendraisiais kultūros klausimais. Išeivijos spaudoje pasirodydavo jo straipsnių apie įvairias lietuvių autorių knygas, meno parodas ar teatro spektaklius.

Iš lituanistinių J. Tininio darbų pažymėtinas jo redaguotas A. Baranausko „Anykščių šilelio“ leidimas lietuvių ir anglų kalbomis, kuriam jis parašė išsamų aptarimą.

Jo kūrybą išsamiau apibūdino rašytojas B. Brazdžionis, parinkdamas tokius žodžius: „vaizduodamas nepatyrusius charakterio veikėjus, jis lyg pats su savimi kovoja... Niekur jis nemoralizuoja, nesmerkia, nepatarinėja. Jis tik piešia, tarsi geras dailininkas. Visus prozos kūrinius vienija viena gija – meilė. Visur mintys gula sklandžiai, lengvai, grakščiai.“

Rankraščiuose liko novelių rinkinys „Neatskleista paslaptis“, romano fragmentas, medžiaga romanui apie E. Pliaterytę, disertacija (vokiečių kalba), lyginamosios graikų–lotynų ir lietuvių kal-

bų studijos matmenys, periodikoje – daug vertimų, kelionių išpūdžių, straipsnių, recenzijų.

Visą gyvenimą mėgo keliauti. Buvo susipažinęs su trijų kontinentų – Europos, Amerikos, Australijos – moderniuoju kultūriniu gyvenimu, antikos kalbiniais ir dvasiniais lobiais. Jo reportažai – ne vien kelionės aprašymai, „tai buvo daugiau kultūriniai esė...“ Savo mylimai dukterėčiai Skaistei rašo: „Sveikinimai iš Vienos. Šį sykį čia praleidau tik 10 dienų. Iš čia važiuoju į Graikiją, paskui į Italiją. Į savo gyvenamąją vietą grįžau tik po 6 savaitžių.“ J. Tininis, būdamas kelionėje ar gyvendamas Los Angeles, surasdavo laiko parašyti saviems, juos pasveikinti.

„1971 m. rugpjūčio 1 d. rašytojas Juozas Tininis buvo puikios nuotaikos. Praėjo 4 savaitžių atostogos. Vis dar pridurdamas kartojo, kad noris pilsėti. Dailių menų klubo susirinkime J. Tininis buvo jau tarytum svečias, nes mintimis jau gal keliavo po gražiąją Kaliforniją. Tarė žodį kitą, ir nieks negalėjo atspėti, kad ši popietė klubo narių tarpe jau paskutinė“, – prisimena V. Prižgintas.

Tų pačių metų rugpjūčio 2 d. 4 val. už 200 mylių nuo Los Angeles, netoli San Luis Obispo, kitas automobilis, atvažiuodamas iš priekio, dviejų krypčių kelyje trenkėsi į rašytojo automobilio šoną. Smūgis į galvą, ir rašytojas žuvo.

Šią skaudžią žinią Obispo policija pranešė Juozo kaimynams Andraišiūnams.

Rugpjūčio 6 ir 7 d. vyko Juozo Tininio laidotuvis. Hamnoko koplyčioje netilpo visi, norintys atsisveikinti su velioniu. Paskutinį žodį tarė poetas B. Brazdžionis, B. Raila, E. Tuomenienė perskaitė eilėraštį, skirtą J. Tininiui.

Jo palaikai ilsisi Los Angeles Kalvarijos kapų mauzoliejuje, kitų dviejų L. A. Dailių menų klubo, kurio vienas steigėjų pats Juozas Tininis, narių Mykolo Biržiškos ir Gasparo Veličkos kaimynystėje.

Apie rašytojo mirtį artimiesiems parašė Juzefa Strikaitienė gedulo atviruke: „Neturiu nei žodžių, nei minčių, kaip Jus paguosti taip gražiam

J. Tininis Los Angeles apie 1961 m.

ir kartu tragiškame vasaros laikotarpyje. Atėjo tokia netikėta mirtis, išrovė ažuolą, o vien skausmas liko. Tokia tragiška mirtis ateina, kaip žemės drebėjimas, ir mes esame bejėgiai ką nors pakeisti ar ištaisyti. Tačiau likusiems gyventi reikia, net verta!”

Norint aptarti literatūrinį rašytojo įnašą ir jo gyvenimą, reikėtų parašyti ištisą knygą. Į šį rašinį bandžiau sudėti pačius esmingiausius Juozo Tininio gyvenimo fragmentus.

Visas jo gyvenimas buvo kupinas veiklos. Ar tokiam užsiėmusiam žmogui lieka laiko prisėsti prie rašomojo stalo? Vis dėlto Tininis sėdėjo, skaitė, mąstė ir rašė. „Tai nepaprastai darbštus žmogus“, – pasakydavo dažnas. Taip pasakytų ir šiandien šio žmogaus kūrybą ir gyvenimą pažįstantys artimieji, draugai, visi, mylintys literatūrą.

Ar mes pažįstame Tininį? Susipažįstame tik skaitydami prisiminimus, straipsnius, romanus, tvarkydami atsiųstą archyvą. O juk jis buvo savi-tas žmogus, kurį suprasti nėra taip lengva. □

J. Tininis prie dailininko J. Andraičiūno paveikslo galerijoje Los Angeles

IŠTIKIMIEJI

Atkelta iš 7 psl.

kampe – metalinis kibiras gamtiniais reikalams atlikti. Davė aliuminį dubenėlį, puodeliuką, šaukštą ir virdulį karštam vandeniui. Gavau ploną čiūžinį, antklodę, dvi paklodes, pagalvėlę su užvalkaliuku ir rankšluostį. Parodė, kaip turi būti paklota lova. Dieną ant lovos gulėti draudžiama, galima tik atsistoti. Gultis – 22 valandą, keltis – šeštą. Atsikėlus ryte vesdavo nusiprausti ir atlikti gamtinių reikalų. Dienos metu išvesdavo maždaug 45 minutėms pasivaikščioti į lauką. Visą kitą laiką reikėdavo būti užrakintam kameroje. Darbo nedavė jokio. Maisto davė parai – 550 gramų juodos duonos, 9 gramai cukraus, vandens iki soties. Pietums – samtis sriubos ir 2 šaukštai košės. Vakarienei – 2 šaukštai bulvių ar miežių košės, apie 50 gramų žuvies. Nuo tokio maisto visą laiką jausti alkį, todėl kaliniai būdavo išdžiūvę kaip balanės. Į čia siųsti siuntinius buvo draudžiama. Buvo galima gauti tik pinigines perlaidas iš namiškių. Per metus artimieji galėjo parašyti du laiškus ir tik du gauti. Už atsiųstus pinigus pagal pareiškimą kalėjimo parduotuvėje galėjai nusipirkti juodos arba baltos duonos, cukraus, margarino, tabako. Jokios paramos negaudavo vokiečiai, japonai, kinai ir anglai. Jie neturėjo net teisės rašyti laiško į namus ir pranešti, kad esą gyvi – buvo tarsi palaidoti. Jiems buvo kur kas skaudžiau nei mums, nes mes dar tikėjomės bent po dešimt metų susitikti su saviškiais, o jie ir tos vilties nebeturėjo.

Kameros gyventojų sudėtis buvo formuojama taip, kad kaliniai kuo mažiau bendrautų, todėl kiekvienoje kameroje kalėjo gal dešimties tautybių,

įvairių politinių pažiūrų bei tikėjimo, skirtingo išsimokslinimo kaliniai. Principas paprastas: „Skaldyk ir valdyk“.

Iš pradžių nesimokiau rusų kalbos, tik žaisdavau šachmatais. Po metų „susipratau“ ir pradėjau mokytis, kad galėčiau naudotis kalėjimo biblioteka. Išmokęs rusų kalbą... kibau į mokslą. Pradėjau domėtis filosofija, ieškojau atsakymo, kodėl aš netekau kojos, kodėl patekau į kalėjimą, kas yra pirminis: Dievas, idėja ar materija? Kad atsakytum į šiuos klausimus, reikėjo aprėpti įvairias mokslo šakas: astronomiją, fiziką, chemiją, biologiją, zoologiją, Veismano bei Morgano teorijas. Pirmiausia pakartojau vidurinės mokyklos kursą, paskui kibau į fiziką ir astronomiją. Neapsiribojau vien vadovėliais, bet domėjausi plačiau. Mano galvosena ypač paveikė Kembriđžo ir Oksfordo profesorių parašyta knyga „Pasaulio judėjimas“.

Kaliniams buvo galima užsisakyti laikraščius „Pravda“ arba „Izvestija“, bet juos leisdavo skaityti tik praėjus dviem mėnesiams po išleidimo, kad kaliniai nesužinotų, kokie įvykiai vyksta Sąjungoje šiuo metu. Po Stalino mirties girdėjome, kad visame mieste kaukia sirenos, bet kodėl – nežinojome. Spėliojome – galbūt prasidėjo trečiasis pasaulinis karas arba kažkas ypatinga atsitiko Maskvoje. Kad mirė Stalinas, sužinojome tik po dviejų mėnesių. Tada atsirado viltis, jog išeisiu į laisvę. Teko sėdėti kartu su trockininkais, kuriems, atbuvus bausmę, dar pridėdavo, ir žmogus sėdėdavo toliau. Maniau, kad tas pats laukia ir manęs. Būdavo labai liūdna. Ypač slėgė tai, kad galbūt reikės numirti čia, kalėjime, mirusio neapverks mamytė, sesutė ar mylimoji, kad amžiams visų pamirštas, nepatyręs meilės džiaugsmo būsiu užkastas kažkur patvoryje.

Po Stalino mirties režimas sušvelnėjo, leido rašyti į namus kas mėnesį po vieno laiško ir tiek pat gauti. Žinoma, visus laiškus cenzūrodavo, bet vis

tiek tarp eilučių šis tas prasprūsdavo. Pagaliau užsienio šalių kalinius pradėjo leisti namo, neatsėdėjusius bausmės. Tai suteikė viltį, kad ir mums nereikės visos bausmės atbūti. Ypač tuo patikėjome, kai buvo suimtas Berija...

Neprisimenu, kuriais metais nuo sovietinių kalinių atskyrė visus užsieniečius. Iš mūsų kameros buvo išvestas Hitlerio generolas, štabo admirolas Fosas, Kvantūno žandarmerijos generolas Kato, Gomindano generolas Jui Džiir, Mandžiūrijos teisingumo ministras Maino. Supratome, kad reikalai krypta į gerąją pusę. Vietoj užsieniečių į mano kameral atkėlė kunigą Šauklį, Meškauską, partizanų J. Armonaitį, A. Vingrį. Kadangi iki tol visą laiką buvau tarp rusų, tai lietuviškai buvau beveik pamiršęs. Todėl dabar su tautiečiais sakinį pradėdavau lietuviškai, o baigdavau rusiškai. Mano laimė, čia sutikau seną pažįstamą J. Armonaitį ir įdomų pašnekovą kunigą V. Šauklį.

Tiesa, nepaminėjau, kad man besėdint Vladi-miro kalėjime, keistomis aplinkybėmis žuvo vyskupas Reinys. Vyskupui, besiprausiant pirty po dušu, kalinys Beri Žak Reinį staiga pastūmė atbulą ir jis, neišlaikęs pusiausvyros, virsdamas per suolą aukštiekninkas, užsimušė. Grindys buvo betoninės. Pirmaisiais metais į mūsų kameral tarp sveikų kalinių kartą pasodino sergantį atvira džiovos forma. Dėl to teko paskelbti bado streiką ir po penkių dienų jį, paėmę iš mūsų kameros, paguldė kalėjimo ligoninėn. Po metų ar dviejų aš taip pat susirgau plaučių TBC. Ligoninės vienutėje iš vienos pusės sėdėjo amerikietis su numeriu be pavardės – Abel Abad Nules, iš kitos pusės – Stalino duktė Alilujeva. Likus dviem metams iki bausmės galo, sapnavau, jog man pridėjo sėdėti dar dvejus metus.

Tęsinys kitame numeryje